

– Mer spennende enn

● Grunneier Torkjell Nyberg snakket om dagliglivet på Justøya i løpet av an

Torkjell Nyberg syntes det var mer spennende enn skremmende, da tyskerne testet sine kanoner på Justøya under krigen. Han og flere andre snakket om årene under tysk kontroll, da Vestre Moland og Lillesand Historielags arrangerte ekskursjon til kystfortet på Justøya søndag.

CARL CHRISTIAN ENGSTAD

carl.christian@lp.no

Festningsanlegget på Justøya var et av cirka 400 store kystbatterier i Norge under krigen.

Fra 200 til 360 tyske soldater var til enhver tid stasjonert på kystfortet og bodde på øya. Hvordan det påvirket dagliglivet på Justøya var ett av temaene under Vestre Moland og Lillesand Historielags arrangement søndag.

Foran over 50 fremmøtte delte grunneier Torkjell Nyberg noen av sine minner fra krigsårene.

– Tyskerne kom hit i 1941, og noe av det første de gjorde var å plassere fire store kanoner på jorden vårt i nærheten av bygdeveien. De begynte like etter med øvelsesskyting, noe som var en rar opplevelse for meg, sa Nyberg.

Han husker spesielt lyden fra kanonene.

– Når skuddet var på vei mot meg, var lyden helt annerledes enn når skuddet hadde passert.

For meg, som var 15–16

år på den tiden, var det mer spennende enn skremmende. De hadde blant annet fire store Schneiderkanoner, som kunne skyte forbi Hombersund, flere 20 mm luftforsvarskanoner og mange lyskastere. Det merkelige er at de aldri fikk anledning til å bruke noen av dem i strid.

Han snakket også om de vel 200 nordmennene som jobbet for tys-

kerne på øya. Flere av dem var fra Lillesand, men de fleste kom i lastebiler fra Grimstad.

– De fikk betalt for jobben de gjorde, men jeg synes ikke det er riktig å kritisere dem. De måtte ha noe å leve av, spesielt fiskerne som ikke lenger kom seg ut på havet. Mot slutten av krigen kom flere russiske krigsfanger til øya, og de måtte bygge radar for tyskerne. Skoleungene gjemte mat i sanden, som russerne måtte bære til radaren.

Lite gnisninger

Om dagliglivet på Justøya under krigen, sa han at det generelt var lite gnisninger mellom de tyske soldatene og nordmennene.

– Tyskerne var mennesker som oss andre, men det var noe annet med Gestapo, sier Nyberg til Lillesands-Posten.

På spørsmål om hva han husker best fra krigsårene, svarer han matrasjoneringen.

– Det var ikke mye brød å få tak i.

Storstilt narreaksjon

Til stede under arrangementet var også Aud Hellevig Tveit, Solveig Hellevig og Åsne Ettestad, barn, barnebarn og oldebarn av Ånund Tveit. Ånund Tveit var motstandskjemper under andre verdenskrig. Han var en del av Milorg og den hemmelige etterretningstjenesten XU. Han ble dømt til døden for dette og henrettet 9. mai 1944.

Solveig Hellevig snakket mye om hvordan tyskerne ble lurt til å tro at de allierte ville sette inn en invasjon på Sørlandet.

– Engelskmennene ville at både de norske motstandskjemperne og tyskerne skulle tro at en invasjon var nært forestående, slik at tyskerne bandt opp store ressurser i dette området. Det var en storstilt narreaksjon, som viser at motstandsbevegelsens innsats her i regionen var meget viktig.

Aud og Solveig overleverte nylig Ånund Tveits private dagbøker fra tiden som tysk fange til Stiftelsen

STOR INTERESSE: Svært mange deltok søndag på Vestre Moland og Lillesand Historielags ekskursjon til kystfortet på Justøya.

Arkivet i Kristiansand. Det var skrevet på toalettpapir, og inneholdt notater og dikt skrevet av Tveit mens han satt fengslet ved Arkivet i Kristiansand og i Grini fangeleir. Skriviene ble funnet gjemt i en vegg på cella der de dødsdømte satt, i fjerde etasje på Grini.

– Tveit var flink til å formidle sine tanker, og nå, 70 år etter, finner historikerne det meget interessant å lese hans tanker og betraktninger. Vi må huske at da han skrev dette, var Norge okkupert og motstandsfolkene visste ikke utfallet av krigen. De ga sitt liv for at Hitlers ideer om det tredje riket ikke skulle styre vårt land, sier Solveig.

Tveit var hele tiden overbevist om at hans kamp mot tyskerne var nødvendig, selv om han og alle de andre fra Lillesand som døde i konsentrasjonsleirene aldri fikk vite

utfallet av krigen. Han skrev blant annet: «Jeg er overbevist om at det er Guds vilje som skjer. Tida vil vise dere, som får lov å leve, at det er slik».

Aud Hellevig Tveit var 16 år da krigen brøt ut. Hun er uendelig stolt av sin fars innsats.

– «Jeg har gjort min plikt». Det var det eneste tyskerne fikk ut av han, smiler hun.

Miner

Det ble søndag også tid til et foredrag om alle de tyske minefeltene, som skulle forsvare kystfortet. Foredraget ble holdt av historikeren Simen Zernichow.

– Tyskerne startet i 1943 planleggingen av minefeltene. De benyttet seg av landminer og antitankminer for å beskytte de fire frontene. Fra august 1943 til juni 1944 gravde de

ned 4810 selvutløsende miner, fordelt på 27 minefelt. I tillegg ble det etablert fem antitankminefelt, med 842 såkalte Teller-miner. Teller-minene inneholdt 5,5 kilo TNT.

Tyskerne fikk heldigvis aldri brukt minene, da Tyskland kapitulerte betingelsesløst i 1945 og spar- te Norge og Justøya for nok en invasjon.

Etter krigen ble problemstillingen hva som skulle gjøres med alle minene.

– Ikke bare landminene, men også all ammunisjonen som tyskerne hadde i landet. På den tiden var Norge underlagt den allierte felleskommandoen, og sistnevnte bestemte at man skulle ødelegge alt med å dumpe minene og ammunisjonen i sjøen. Fra 1945 til 1947 ble derfor 200.000 tonn eksplosiver spredt rundt omkring i